

UPOZNAJMO JEDNI DRUGE Interkulturalna Crna Gora

Različitosti koje nas povezuju
„Jedno društvo – mnogo kultura.“

GRAĐANSKI AKTIVIZAM

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

januar 2026

Sadržaj

UVOD.....	2
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	5
TEORIJSKI OKVIR.....	13
DISKUSIJA	14
ZAŠTO JE INTERKULTURALIZAM VAŽAN?.....	19
PREPORUKE.....	40
LITERATURA.....	42
PRILOG – ANKETNI UPITNIK	43

UVOD

Ovo informator analizira stavove građana Crne Gore prema interkulturalizmu na uzorku od 1.000 ispitanika iz različitih regija. Rezultati pokazuju da 62% ispitanika ima pozitivan stav, 23% neutralan, dok 15% izražava negativan odnos. Uočene su značajne razlike u odnosu na starost, obrazovanje i mjesto stanovanja. Kvalitativni podaci ukazuju na važnost ličnih iskustava u formiranju stavova, dok identifikovani izazovi uključuju stereotipe, nedovoljnu edukaciju i institucionalne prepreke.

Interkulturalizam predstavlja koncept koji podrazumijeva aktivnu interakciju među kulturama uz međusobno poštovanje i ravnopravnost. Za razliku od multikulturalizma, koji označava samo koegzistenciju različitih kultura, interkulturalizam naglašava komunikaciju i saradnju.

Crna Gora je društvo sa izraženom etničkom i kulturnom raznolikošću. Upravo zbog toga, analiza interkulturalnih odnosa ima poseban značaj za razumijevanje društvene kohezije.

Ciljevi sprovedenog istraživanja:

- utvrditi strukturu stavova građana,
- analizirati uticaj demografskih faktora,
- identifikovati izazove u interkulturalnim odnosima,
- pružiti preporuke za javne politike.

‘Upoznajmo jedni druge’

Crna Gora je prostor susreta različitih kultura, jezika, tradicija i vjera. Upravo ta raznolikost čini naše društvo posebnim. Međutim, različitosti ponekad prate nerazumijevanje, predrasude i distance među ljudima.

Ovaj informator je nastao u okviru projekta „Interkulturalna Crna Gora“, sa ciljem da doprinese boljem upoznavanju, međusobnom poštovanju i uvažavanju svih zajednica koje žive u našoj državi. Namijenjena je građanima, a posebno mladima, obrazovnom kadru, predstavnicima institucija i organizacijama civilnog društva koje žele da svojim radom doprinese interkulturalnom dijalogu.

Pozivamo vas da kroz naredne stranice upoznate osnovne pojmove, principe i primjere interkulturalizma i da kroz sopstvene aktivnosti i kontakte doprinesete društvu jednakih šansi za sve.

O projektu 'Interkulturalna Crna Gora'

Projekat „Interkulturalna Crna Gora“ realizuje se uz podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, u prioritetnoj oblasti interkulturalizam, sa ciljem da se unaprijedi razumijevanje, vidljivost i učešće manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnom životu.

Kroz obuke, radionice, javne događaje i izradu predmetnog dokumenta, projekat:

‘Upoznajmo jedni druge’

- informiše građane o interkulturalizmu i manjinskim pravima,
- podstiče dijalog i saradnju između različitih zajednica,
- ohrabruje uključivanje mladih u promociju tolerancije i ravnopravnosti.

Informator 'Upoznajmo jedni druge' jedan od ključnih rezultata pomenutog projekta i treba da 'djeluje' kao trajni edukativni materijal koji se može koristiti u školama, institucijama i lokalnim zajednicima.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorak

Istraživanje je obuhvatilo 1000 ispitanika:

1. Sjever: 300
2. Centralni region: 400
3. Primorje: 300

Demografska struktura

Pol:

1. Muškarci: 482
2. Žene: 518

Starost:

1. 18–29: 260
2. 30–49: 410
3. 50+: 330

Obrazovanje:

1. Osnovno: 210

‘Upoznajmo jedni druge’

---

2. Srednje: 520
3. Visoko: 270

Metode prikupljanja podataka

Primijenjena je kombinacija:

1. ankete (zatvorena pitanja – kvantitativni podaci)
2. otvorenih pitanja (kvalitativni uvidi)

Statistička obrada

Korišćene metode:

1. deskriptivna statistika
2. korelaciona analiza
3. komparativna anali REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Opšti stavovi

Pozitivni: 620 ispitanika (62%)

Neutralni: 230 (23%)

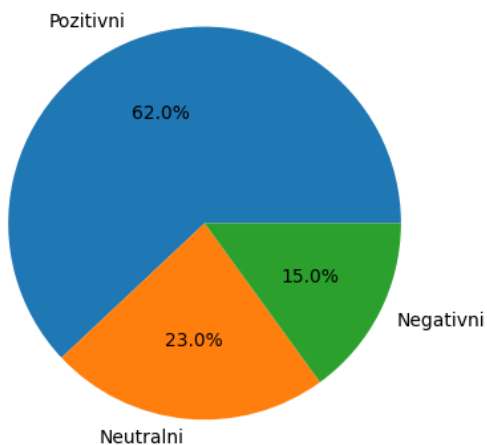
'Upoznajmo jedni druge'

Negativni: 150 (15%)

Ovi podaci ukazuju da većina građana pokazuje otvorenost prema interkulturalnim vrijednostima, ali značajan dio populacije i dalje nema jasno definisan stav.

Stavovi prema interkulturalizmu

Obrazovanje i stavovi

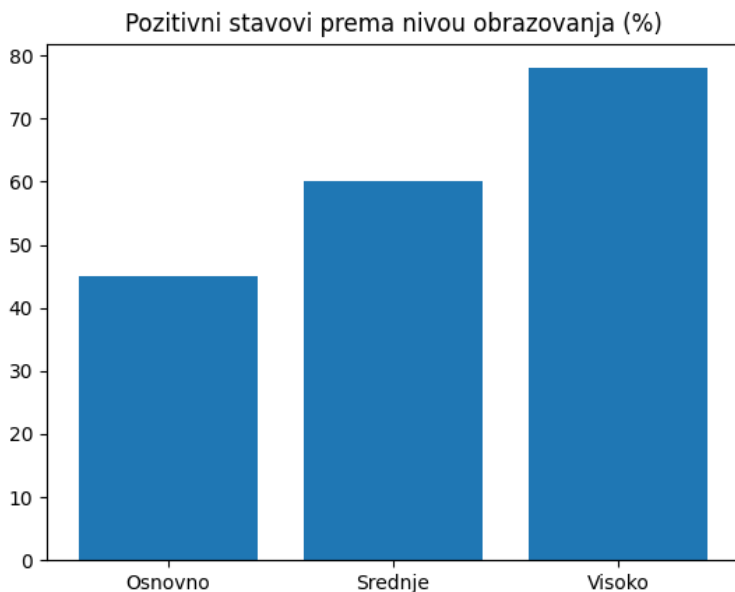
- Osnovno: 45% pozitivnih
- Srednje: 60%

‘Upoznajmo jedni druge’

- Visoko: 78%

Ovaj trend pokazuje jasnu vezu između obrazovanja i tolerancije.

Analiza po starosti

18–29 godina:

- pozitivni: 73%

‘Upoznajmo jedni druge’

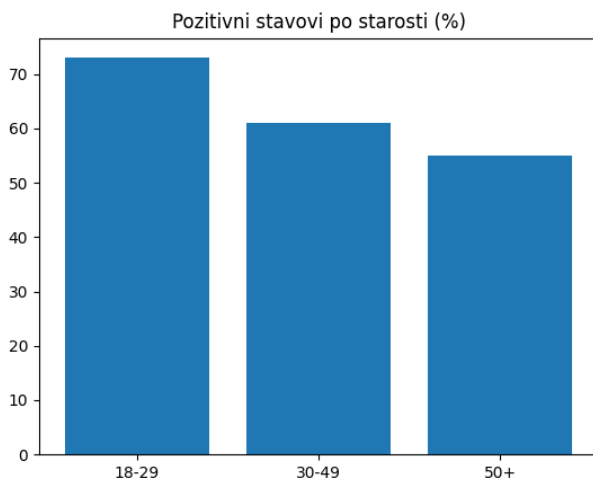

- negativni: 8%

50+ godina:

- pozitivni: 55%
- negativni: 21%

Razlika od 18% ukazuje da mlađe generacije pokazuju veću spremnost na prihvatanje različitosti.

Regionalne razlike

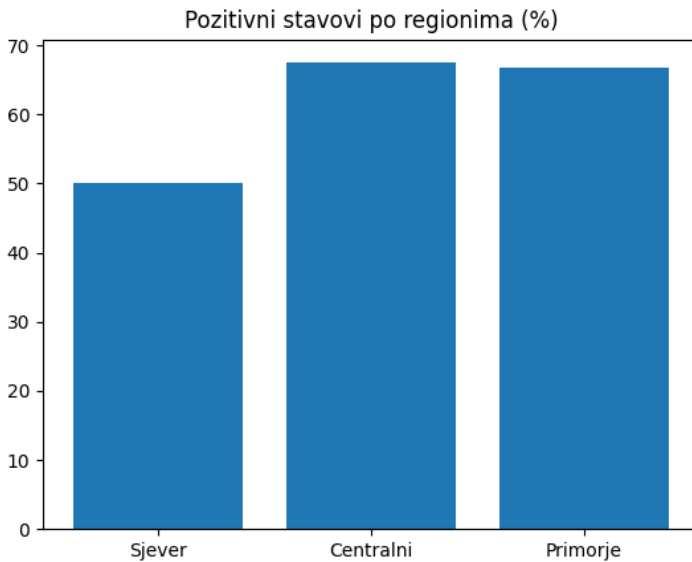
- Sjever: 50% pozitivnih
- Centralni region: 67.5%

‘Upoznajmo jedni druge’

- Primorje: 66.7%

Stanovnici urbanijih i razvijenijih područja pokazuju veću otvorenost.

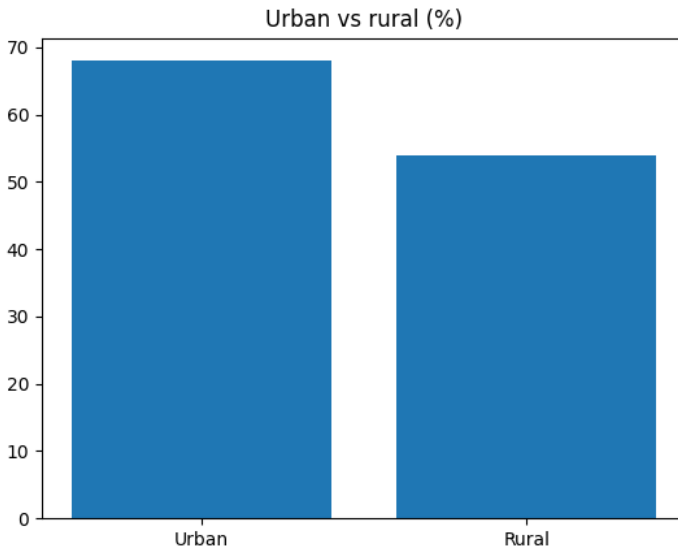
Urban vs rural

- Gradovi: 68% pozitivnih
- Ruralne sredine: 54%

‘Upoznajmo jedni druge’

Razlika ukazuje na uticaj svakodnevnog kontakta sa različitim kulturama.

Izazovi

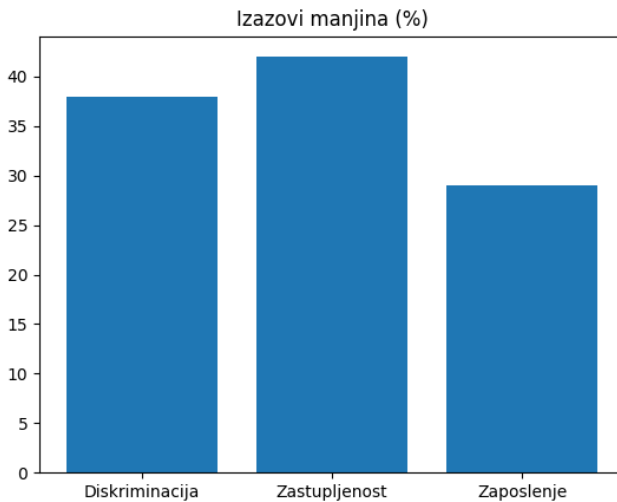
Manjinske zajednice:

- osjećaj diskriminacije: **38%**

‘Upoznajmo jedni druge’

- nedovoljna zastupljenost: **42%**
- otežan pristup zaposlenju: **29%**

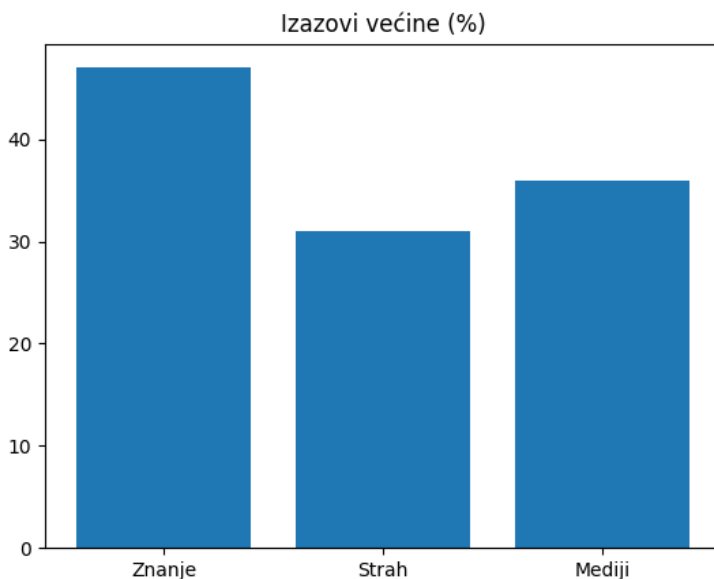
Većinska zajednica:

- nedovoljno znanje o drugim kulturama: **47%**
- strah od promjena: **31%**

‘Upoznajmo jedni druge’

- uticaj medija: **36%**

TEORIJSKI OKVIR

Interkulturalizam se razvija kao odgovor na ograničenja multikulturalizma. Dok multikulturalizam često dovodi do izolacije grupa, interkulturalizam podstiče aktivnu komunikaciju i integraciju.

‘Upoznajmo jedni druge’

Ključni elementi interkulturalizma uključuju:

- međusobno poštovanje
- dijalog
- ravnopravnost
- inkluziju

Prema savremenim teorijama, nivo interkulturalne tolerancije zavisi od:

- obrazovanja
- ekonomskog razvoja
- društvenog kontakta
- medijskog uticaja

U društvima gdje postoji česta interakcija među kulturama, nivo predrasuda je značajno niži.

DISKUSIJA

Rezultati pokazuju da interkulturalizam u Crnoj Gori ima stabilnu osnovu, ali i jasne slabosti.

Pozitivni stavovi dominiraju, ali neutralni odgovori ukazuju na nedovoljno razvijenu svijest kod dijela populacije. Ova grupa

‘Upoznajmo jedni druge’

---

predstavlja ključnu ciljnu kategoriju za obrazovne i društvene intervencije.

Uticaj obrazovanja je posebno izražen. Razlika od preko 30% između najnižeg i najvišeg nivoa obrazovanja ukazuje da formalno obrazovanje ima ključnu ulogu u razvoju tolerancije.

Generacijske razlike sugerišu da će se nivo interkulturalne otvorenosti vjerovatno povećavati u budućnosti.

Mlađe generacije su izložnije globalnim uticajima i digitalnim medijima, što doprinosi većoj prihvaćenosti različitosti.

Regionalne razlike ukazuju na neravnomjeran razvoj društvene otvorenosti. Sjever pokazuje niži nivo pozitivnih stavova, što može biti povezano sa ekonomskim i socijalnim faktorima.

Kvalitativni podaci potvrđuju da lični kontakt igra ključnu ulogu. Ispitanici koji imaju direktno iskustvo sa pripadnicima drugih kultura rjeđe izražavaju negativne stavove.

Interkulturalizam nije samo vrijednosno pitanje, već i praktično pitanje odnosa među ljudima. Istraživanje javnog mnjenja i analize društvenih trendova u Crnoj Gori pokazuju da postoje pozitivni pomaci, ali i osjetljive tačke koje zahtijevaju kontinuiran rad institucija, obrazovnog sistema, medija i civilnog društva.

1) Etnička distanca opada, ali i dalje postoji u značajnom obimu

'Upoznajmo jedni druge'

Prema nalazima istraživanja o etničkoj distanci, u posljednjih nekoliko godina bilježi se trend smanjenja etničke distance i postepeno približavanje među zajednicama. U jednom od sažetih prikaza rezultata navodi se da je ukupni nivo etničke distance smanjen u prethodnom periodu od pet godina.

2) Mladi su tolerantniji – ali to nije automatski trend koji se 'sam održava'

U analitičkim izvodima se ističe da su mladi tolerantniji od starije populacije, uz tendenciju smanjenja distanciranja kroz generacije. To je snažan argument da su ulaganja u edukaciju i programe za mlade jedan od najefikasnijih instrumenata interkulturalne politike.

3) Najizraženija distanca je prema Romima – potrebne ciljane mjere inkluzije

U predstavljanju rezultata istraživanja etničke distance navodi se da je najizraženije distanciranje usmjereno prema Romima. Ovo ukazuje da su, pored opštih edukativnih aktivnosti, važne i ciljane mjere za inkluziju i smanjenje stereotipa prema RE zajednici.

4) Percepcija diskriminacije po osnovu nacionalnosti i vjere bilježi pad – ali problem nije nestao

Podaci o percepciji diskriminacije (u poređenju 2010–2022) ukazuju na značajan pad osjećaja diskriminacije po osnovu nacionalnosti (–11,2%) i vjerske pripadnosti (–8,7%).

‘Upoznajmo jedni druge’

Ipak, i kada opšti pokazatelji idu nabolje, pojedine zajednice i dalje mogu biti izložene isključenosti, govoru mržnje ili nejednakim šansama u praksi.

Šta ovi nalazi znače za održivost projekta?

- Interkulturalne aktivnosti treba da budu kontinuirane, ne jednokratne.
- Edukacija i javne kampanje treba da ciljaju stereotype i tihu distancu, ne samo otvorene incidente.
- Posebna pažnja mora biti usmjerena na zajednice prema kojima je distanca najviša.
- Rad sa mladima je ključan jer istraživanja pokazuju da su oni najotvoreniji za dijalog.

Često se koriste pojmovi multikulturalnost i interkulturalnost kao da znače isto, ali među njima postoji razlika:

- Multikulturalnost – više kultura postoji jedne pored drugih, ali one mogu imati malo međusobnih kontakata.
- Interkulturalnost – različite kulture su u stalnoj saradnji, dijalogu i razmjeni; na zajedničkom javnom prostoru svi se osjećaju dobrodošlo i ravnopravno.

‘Upoznajmo jedni druge’

Primjer multikulturalnosti:

U jednom gradu postoje različite zajednice koje imaju svoje škole/sekcije, kulturna društva i vjerske događaje.

Svaka zajednica obilježava svoje praznike i organizuje svoje manifestacije, ali se programi rijetko preklapaju, publika uglavnom dolazi ‘samo na svoje’ a saradnja među organizatorima je povremena ili formalna.

Različitosti su prisutne i vidljive, ali kontakt i zajedničko djelovanje su ograničeni.

Primjer interkulturalizma:

Isti grad organizuje zajedničku interkulturalnu sedmicu: škole i kulturni centar pripreme program u kojem mladi iz različitih zajednica zajedno stvaraju sadržaj (npr. zajednički nastup folkloru uz kratko objašnjenje porijekla plesova, radionice jezika i kuhinje, izložba porodičnih priča „Naše komšije“, panel o zajedničkim vrijednostima). Publika je mješovita, a događaj se završava planom da se aktivnosti ponove u školama i mjesnim zajednicama tokom godine.

Različitosti postaju osnova za saradnju, učenje i zajednički javni prostor. Cilj interkulturalne politike je da društvo ne ostane samo zbir različitosti, već da te različitosti postanu izvor međusobnog obogaćivanja.

ZAŠTO JE INTERKULTURALIZAM VAŽAN?

Interkulturalizam je važan jer:

1. Smanjuje predrasude i stereotipe:
Interkulturalizam smanjuje predrasude tako što zamjenjuje “priče o drugima” direktnim iskustvom sa ljudima iz drugih zajednica. Kada se ljudi sreću u strukturisanim situacijama (škola, radionice, zajedničke manifestacije, timski rad), ruše se generalizacije jer se fokus prebacuje sa identitetskih etiketa na lični kontakt, saradnju i zajedničke ciljeve. Tako stereotipi gube “materijal” na kojem opstaju.
2. Doprinosi društvenoj koheziji i povjerenju:
Interkulturalizam gradi koheziju kroz stvaranje zajedničkog javnog prostora u kojem se različitosti priznaju i uvažavaju, a pravila ravnopravnosti važe za sve. Povjerenje raste kada se razvije osjećaj pravednosti (da institucije jednako tretiraju sve) i kada zajednice vide da su njihove kulture i potrebe legitimno prisutne u obrazovanju, kulturi, medijima i lokalnim politikama.
3. Olakšava mirno rješavanje konflikata:
Interkulturalizam uvodi “kanale” dijaloga prije nego što nesporazumi eskaliraju: ljudi se navikavaju da razgovaraju, objašnjavaju perspektive i traže rješenja koja ne ponižavaju drugu stranu. Takođe, jača vještine

‘Upoznajmo jedni druge’

---

nenasilne komunikacije i medijacije (posebno kroz obrazovne i omladinske programe), što smanjuje vjerovatnoću da se razlike pretvore u sukob.

4. Podstiče kreativnost, inovacije i kulturnu razmjenu:
Kada različite kulture i iskustva ulaze u kontakt, povećava se broj ideja i načina razmišljanja u zajednici. Interkulturalna saradnja često vodi novim formatima događaja, novim sadržajima u umjetnosti i medijima, te inovativnim rješenjima u lokalnim zajednicama (npr. zajednički kulturni programi, inkluzivne usluge, kreativne edukativne metode). Razmjena nije “folklor radi folklor”, već kombinovanje perspektiva koje stvara novu vrijednost.

5. Štiti dostojanstvo svakog pojedinca:
Interkulturalizam jača društvenu normu da je identitet (jezik, kultura, vjera, porijeklo) legitimna dimenzija ličnosti i da niko ne smije biti ponižen ili isključen zbog pripadnosti. U praksi to znači: nulta tolerancija na diskriminaciju, afirmacija ravnopravnosti u institucijama, vidljivost manjinskih kultura u javnom prostoru i podsticanje “kulture poštovanja” u svakodnevnoj komunikaciji.

U Crnoj Gori žive manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice, čije prisustvo čini sastavni dio identiteta države.

‘Upoznajmo jedni druge’

Njihove kulture, jezici, tradicije i običaji doprinose bogatstvu crnogorskog društva.

Uvažavanje i zaštita manjina ne znači davanje „posebnih privilegija“ već obezbjeđivanje uslova da svi građani ravnopravno uživaju svoja prava, čuvaju svoj identitet i aktivno učestvuju u javnom životu.

Posebnu ulogu imaju i savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, koji štite interese zajednica koje predstavljaju i doprinose razvoju interkulturalnih politika.

Mapa manjinskih naroda:

Albanci: Prema Popisu 2023, kao Albanci se izjasnilo 30.978 građana (4,97%). Najbrojniji su u opštinama Ulcinj (73,53%) i Tuzi (62,55%), uz značajno prisustvo i u drugim sredinama.

Bošnjaci: Prema Popisu 2023, kao Bošnjaci se izjasnilo 58.956 građana (9,45%). Najveću koncentraciju imaju u Rožajama (84,66%), Petnjici (83,96%) i Plavu (65,64%), a brojni su i u Bijelom Polju (31,85%).

Hrvati: Prema Popisu 2023, kao Hrvati se izjasnilo 5.150 građana (0,83%). Tradicionalno su najvidljiviji u primorskom pojasu i Boki Kotorskoj, posebno u Tivtu (12,01%) i Kotoru (5,73%).

‘Upoznajmo jedni druge’

Romi: Prema Popisu 2023, kao Romi se izjasnilo 5.629 građana (0,90%). Najviše ih je u Podgorici (3.431; 1,91%), uz prisustvo i u drugim opštinama.

Muslimani (nacionalno izjašnjavaње): Prema Popisu 2023, kao Muslimani se izjasnilo 10.162 građana (1,63%). Najviše su zastupljeni u sjevernim opštinama, npr. u Petnjici (9,30%) i Bijelom Polju (7,54%).

Pravni okvir:

1) Ustav Crne Gore

- Član 8 (Zabrana diskriminacije) – zabranjena je neposredna i posredna diskriminacija po bilo kom osnovu; ovo je ustavna osnova za zaštitu od etničke/nacionalne, jezičke i vjerske diskriminacije.
- Član 13 (Jezik i pismo) – uređuje službeni jezik i ravnopravnost pisama, kao i mogućnost službene upotrebe jezika manjinskih naroda u skladu sa Ustavom i zakonom.
- Član 17 (Jednakost pred zakonom) – garantuje jednakost svih pred zakonom i jednaku pravnu zaštitu.
- Član 79 (Posebna prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica) – ključni ustavni „katalog“ manjinskih prava: očuvanje identiteta,

‘Upoznajmo jedni druge’

---

upotreba jezika i pisma, obrazovanje i informisanje na maternjem jeziku, njegovanje kulture i tradicije, upotreba simbola, udruživanje i institucije, učešće u javnom životu i afirmativna akcija za autentičnu zastupljenost, kao i prekogranična saradnja sa sunarodnicima.

- Član 80 (Zabrana asimilacije) – zabranjuje prisilnu asimilaciju i obavezuje državu da štiti pripadnike manjina od radnji usmjerenih na nasilno mijenjanje njihovog identiteta.

2) Zakoni – ključni domaći propisi

- Zakon o manjinskim pravima i slobodama– razrađuje ustavna prava, uređuje institucionalne mehanizme (npr. savjete manjinskih naroda/ zajednica, mjere zaštite identiteta, kulturne i jezičke politike).
- Zakon o zabrani diskriminacije – opšti zakon koji zabranjuje diskriminaciju (uključujući na osnovu nacionalne/etničke pripadnosti, jezika i dr.) i uspostavlja pravne mehanizme zaštite i postupanja.
- Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman) – uređuje nadležnosti Zaštitnika/ce u zaštiti prava, uključujući postupanje po pritužbama i mjere u slučajevima diskriminacije i povreda prava manjina.

‘Upoznajmo jedni druge’

- Krivični zakonik Crne Gore – sadrži krivičnopravnu zaštitu od napada na dostojanstvo i ugled manjinskih zajednica (npr. član 199 – povreda ugleda naroda, manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica), kao i od podsticanja mržnje/nasilja.
- Obrazovni zakoni (pravo na inkluzivno obrazovanje, učenje jezika, njegovanje identiteta):
- Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju
- Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju
- Zakon o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola – uređuje uslove pod kojima se mogu isticati i koristiti nacionalni simboli (važno za vidljivost identiteta i kulturne autonomije).
- Zakon o izboru odbornika i poslanika – dio izbornog zakonodavstva relevantan za sprovođenje principa autentične zastupljenosti i mjera afirmativne akcije u praksi

‘Upoznajmo jedni druge’

Međunarodni pravni okvir:

Savjet Evrope

- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (FCNM) – standardi za očuvanje identiteta, jednakost, obrazovanje, jezik, učešće u javnom životu.
- Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (ECRML) – zaštita i unapređenje upotrebe manjinskih jezika u obrazovanju, medijima, kulturi i javnom životu.
- Evropska konvencija o ljudskim pravima (ECHR) + Protokol br. 12 (opšta zabrana diskriminacije) – jača zaštitu od diskriminacije od strane javne vlasti; Protokol 12 je ratifikovan od strane Crne Gore.

Ujedinjene nacije (UN)

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) – uključuje zaštitu manjina (ključna norma je član 27: pravo na sopstveni jezik, kulturu i vjeru).
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR) – štiti pristup obrazovanju, kulturi i jednakim mogućnostima.
- Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD) – obavezuje državu da sprečava i sankcioniše rasnu/etničku diskriminaciju.

‘Upoznajmo jedni druge’

- Konvencija o pravima djeteta (CRC) – posebno štiti prava djece iz manjinskih zajednica (identitet, jezik, kultura).

Interkulturalizam je neraskidivo povezan sa ljudskim pravima.

Poštovanje različitosti zasniva se na osnovnim principima:

- jednaka prava i slobode za sve,

Svako ima ista prava i zaštitu države, bez obzira na nacionalnu, vjersku, jezičku ili bilo koju drugu pripadnost.

- zabrana bilo kog oblika diskriminacije,

Niko ne smije biti isključen, omalovažen ili lošije tretiran zbog svog identiteta, porijekla, jezika ili uvjerenja.

- pravo na slobodno izražavanje identiteta,

Svako ima pravo da slobodno njeguje i pokazuje svoj jezik, kulturu, običaje i simbole, dok god time ne ugrožava prava drugih.

- pravo na učešće u javnom i kulturnom životu.

Svi imaju pravo da ravnopravno učestvuju u obrazovanju, kulturi, medijima, institucijama i društvenim aktivnostima, kao i da doprinose zajedničkom životu zajednice.

‘Upoznajmo jedni druge’

Kada se ljudska prava poštuju, lakše je uspostaviti i održati interkulturalni dijalog. Sa druge strane, interkulturalno okruženje pomaže da se ljudska prava lakše razumiju i praktično primjenjuju.

Predrasude su negativni stavovi o pojedincima ili grupama zasnovani na neprovjerenim informacijama ili generalizacijama. Stereotipi su uprošćene slike o čitavim grupama ljudi.

Predrasude i stereotipi:

- udaljavaju ljude jedne od drugih,
- mogu dovesti do ismijavanja, uvreda i isključenosti,
- stvaraju pogodno tlo za diskriminaciju i nasilje.

Primjeri stereotipa (generalizacije o cijeloj grupi)

- „Svi pripadnici jedne zajednice imaju isti karakter / iste navike.
- „Ljudi iz te zajednice uvijek drže samo do svojih i ne žele da se integrišu.
- Njihova kultura je ‘zatvorena’ i ne poštuje druge.
- Ako neko ima određeno prezime ili akcenat, znači da je automatski takav i takav.

‘Upoznajmo jedni druge’

---

2. Primjeri predrasuda u svakodnevnim situacijama (stavovi i ponašanja)
  - Izbjegavanje sjedenja pored nekoga u prevozu ili na događaju „jer pripada drugoj zajednici“.
  - Nepozivanje komšije/vršnjaka na rođendan ili druženje zbog pretpostavke da „nećemo se razumjeti“.
  - Zaključivanje da osoba nije „pouzdana“ ili „radna“ samo na osnovu jezika, odijevanja ili vjerskih obilježja.
  - Nepovjerenje prema prijavi na posao ili praksi čim se vidi ime/prezime koje se vezuje za manjinsku zajednicu.
  - „Šala“ na račun jezika, naglaska ili običaja, koja se predstavlja kao bezazlena, ali ponižava i isključuje.

Predrasude često nastaju:

- iz neznanja i nedostatka kontakta sa drugim zajednicama,
- kroz prenošenje negativnih poruka u porodici ili društvu,
- putem medija i društvenih mreža,

‘Upoznajmo jedni druge’

- u situacijama straha, nesigurnosti ili ekonomske krize.

One se mogu prevazići:

- upoznavanjem ljudi iz različitih zajednica,
- otvorenim razgovorom, slušanje bez osude,
- provjeravanjem informacija iz pouzdanih izvora,
- učestvovanjem u zajedničkim aktivnostima.

Što je više susreta i saradnje, manje je prostora za predrasude.

Škola i drugi oblici obrazovanja imaju ključnu ulogu u promociji interkulturalizma.

Kroz nastavu, vannastavne aktivnosti i projekte učenici i studenti mogu:

- učiti o kulturama i tradicijama različitih zajednica,

Studenti mogu upoznati istoriju, jezik, običaje i kulturne doprinose različitih zajednica kroz nastavu, gostujuća predavanja i terenske posjete.

- razvijati empatiju i solidarnost,

Studenti mogu učiti da sagledaju probleme iz perspektive drugih i da reaguju podrškom kada neko doživljava isključenost ili nepravdu.

‘Upoznajmo jedni druge’

- kritički razmišljati o stereotipima i diskriminaciji,

Studenti mogu analizirati kako nastaju stereotipi, kako se diskriminacija prepoznaje u praksi i koje su posljedice govora mržnje u društvu i medijima.

- učestvovati u zajedničkim akcijama sa vršnjacima iz drugih sredina.

Studenti mogu zajedno raditi na projektima, volonterskim akcijama i kulturnim događajima koji povezuju različite zajednice i grade povjerenje kroz saradnju.

Interkulturalno obrazovanje nije poseban predmet to je pristup koji može biti prisutan u svim nastavnim sadržajima. razradi po rečenicu šta studenti mogu

Mladi – pokretači promjena...

Mladi imaju snagu da mijenjaju društvo. Njihove ideje, energija i otvorenost za novo čine ih ključnim akterima interkulturalnog dijaloga.

Mladi mogu doprinosti interkulturalizmu:

Volontiranjem u lokalnoj zajednici: Mladi mogu učestvovati u volonterskim akcijama i projektima koji okupljaju vršnjake iz različitih zajednica i grade povjerenje kroz zajednički rad.

Organizovanjem interkulturalnih događaja: Mladi mogu pokretati školske i omladinske aktivnosti (radionice, debate, kulturne večeri) koje promovišu upoznavanje tradicija i dijalog.

Odgovornim ponašanjem na mrežama: Mladi mogu širiti provjerene informacije, reagovati na govor mržnje i koristiti društvene mreže za promociju tolerancije i ravnopravnosti.

Učenjem i dijeljenjem znanja: Mladi mogu istraživati teme ljudskih i manjinskih prava, razgovarati o njima sa vršnjacima i prenositi znanje kroz vršnjačku edukaciju.

Ličnim primjerom u svakodnevicu: Mladi mogu doprinosti tako što uvažavaju različitosti, ne podstiču stereotipe i uključuju sve u druženja, timove i zajedničke aktivnosti.

‘Upoznajmo jedni druge’

Kada se mladi povežu preko granica etničke, vjerske ili bilo koje druge pripadnosti, šalju snažnu poruku da je zajednički život moguć i poželjan

Uloga institucija i lokalne zajednice...

Najvažnije i direktno uključene institucije (državni nivo):

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava – nosilac javnih politika i programa za manjinska prava i interkulturalizam; podržava i finansira aktivnosti, prati ostvarivanje prava i koordinira mjere.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) – ključna nezavisna institucija za pritužbe i zaštitu u slučajevima diskriminacije i povrede prava.

Sudovi i državno tužilaštvo – obezbjeđuju pravnu zaštitu i sankcionisanje diskriminacije, govora mržnje i krivičnih djela motivisanih mržnjom.

Ministarstvo prosvjete i obrazovne ustanove – uvode i sprovode interkulturalne sadržaje i programe u školama, rade na prevenciji diskriminacije u obrazovnom okruženju.

Savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica – predstavljaju zajednice i partneri su institucijama u identifikovanju potreba, očuvanju identiteta i realizaciji mjera.

‘Upoznajmo jedni druge’

Institucije koje to sprovode na lokalnom nivou:

Opštine / lokalna samouprava – organizuju lokalne politike i događaje, obezbjeđuju usluge i stvaraju prostor za dijalog i ravnopravno učešće zajednica.

Škole i lokalne obrazovne ustanove – kroz nastavu i vannastavne aktivnosti jačaju toleranciju, saradnju među učenicima i interkulturalne kompetencije.

Centri za kulturu, biblioteke, muzeji – realizuju programe i manifestacije koje promovišu kulturnu raznolikost i zajedničko učešće.

Centri za socijalni rad i lokalne javne službe – obezbjeđuju jednak pristup uslugama i podršku ranjivim grupama, što je ključno za stvarnu inkluziju.

Lokalni mediji – utiču na javni diskurs kroz odgovorno izvještavanje, promociju tolerancije i smanjenje stereotipa.

Uloga civilnog društva:

Organizacije civilnog društva često su pokretači interkulturalnih inicijativa:

Javne kampanje (informisanje i mijenjanje stavova): NVO kreiraju poruke i materijale (video, plakati, društvene mreže,

‘Upoznajmo jedni druge’

---

javni događaji) koji objašnjavaju interkulturalizam, razbijaju stereotipe i promovišu poštovanje različitosti.

Debate i javni dijalog (otvaranje prostora za razgovor): Organizuju tribine, okrugle stolove i javne diskusije gdje se bezbjedno razgovara o osjetljivim temama (predrasude, diskriminacija, govor mržnje) uz učešće građana, mladih, institucija i manjinskih zajednica.

Edukacije i obuke (jačanje znanja i vještina): Sprovode radionice i treninge za mlade, nastavnike, službenike i medije o ljudskim pravima, interkulturalnoj komunikaciji, prevenciji diskriminacije i nenasilnom rješavanju konflikata.

Podrška ranjivim grupama (direktna pomoć i osnaživanje): Pružaju pravno savjetovanje, psihosocijalnu podršku i pomoć u pristupu uslugama (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita), posebno kada osobe doživljavaju isključenost ili diskriminaciju.

Monitoring ljudskih prava (praćenje i reagovanje): Prate slučajeve diskriminacije i govora mržnje, analiziraju rad institucija i daju preporuke; po potrebi podnose inicijative, pritužbe Ombudsmanu ili pružaju podršku u postupcima.

Zastupanje i „glas zajednica“ (učesće u politikama): Organizuju konsultacije sa manjinskim zajednicama, prikupljaju njihove potrebe i prenose ih institucijama kroz predloge, amandmane i javne inicijative, kako bi politike bile zasnovane na realnim problemima.

‘Upoznajmo jedni druge’

Umrežavanje i partnerstva (spajanje aktera): Povezuju škole, opštine, medije, savjete manjina i druge NVO u zajedničke projekte, čime interkulturalizam postaje konkretna praksa, a ne samo deklaracija.

Zašto je partnerstvo sa institucijama važno?

Zato što NVO često imaju direktan kontakt sa zajednicama i brzo prepoznaju probleme, dok institucije imaju ovlaštenja i resurse da rješenja postanu sistemska (pravila, programi, usluge) i dugoročno održiva.

Primjeri uspješne prakse...

- „Dani kulture manjina Crne Gore“ (CEKUM, 2025): Manifestacija se realizuje kroz više programskih formi (izložbe, tribine, promocije, muzičko-scenske programe) u različitim gradovima, sa ciljem predstavljanja kulturne baštine manjinskih naroda i manjinskih zajednica. U okviru programa 2025 organizovani su događaji u Podgorici (npr. programi u KIC-u „Budo Tomović“ i izložbe poput „Boje različitosti“).
- „Direkt Interkultura Montenegro 2024“ (Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava): Direktorat za interkulturalizam organizovao je manifestaciju za mlade u Podgorici (30. septembar 2024, Umjetnički paviljon), sa fokusom na društvenu koheziju, kreativnost i vrijednosti

‘Upoznajmo jedni druge’

---

zajedništva. Program je zamišljen kao prostor susreta i zajedničkog stvaranja mladih iz različitih sredina.

- Festival interkulturalizma u Nikšiću (mart 2025): U Nikšiću je održan festival interkulturalizma pod porukom upoznavanja i boljeg razumijevanja, sa kulturno-umjetničkim programom i učešćem različitih grupa i zajednica. Događaj je prezentovan kao model izgradnje „mostova“ kroz zajednički javni prostor i dijalog.
- Interkulturalni kamp za mlade (CGO, 2025): Centar za građansko obrazovanje je realizovao petodnevni kamp na kojem su mladi iz više opština radili kroz radionice, simulacije, debate i diskusije na razvoju interkulturalnih vještina i kritičkog mišljenja. Kamp je osmišljen tako da učesnici praktično uče kako da ruše predrasude i grade saradnju u svojim sredinama.
- Festival romske kulture i aktivizma „FRKA“ (Podgorica, 2022): U KIC-u „Budo Tomović“ u Podgorici održan je festival posvećen romskoj kulturi i aktivizmu, u okviru obilježavanja Dana romskog jezika. Koncept je zasnovan na upoznavanju romske kulture kroz umjetnički program i javnu vidljivost zajednice.

ŠTA TI MOŽEŠ DA URADIŠ?

Interkulturalizam počinje od svakog od nas. Neki od jednostavnih koraka su:

upoznaj osobu iz zajednice o kojoj znaš malo ili imaš predrasude,

Umjesto da gradiš mišljenje na pričama i pretpostavkama, započni običan razgovor i upoznaj osobu kao pojedinca, jer se predrasude najbrže ruše kroz lični kontakt.

1. Postavljaj pitanja i pokušaj da razumiješ, a ne da sudiš.
2. Pitaj sa poštovanjem o običajima, jeziku ili tradiciji i slušaj bez prekidanja, jer razumijevanje dolazi prije zaključivanja i pomaže da se izbjegnu nesporazumi.
3. Ne širi neprovjerene informacije i govor mržnje na internetu.
4. Provjeri izvor prije dijeljenja i nemoj lajkovati ili prosljeđivati sadržaj koji vrijeđa ili generalizuje, jer se šteta od dezinformacija i mržnje širi brže od ispravke.
5. Podrži prijatelja ili komšiju koji se suočava sa diskriminacijom.
6. Ponudi razgovor i pomoć, ohrabri osobu da prijavi slučaj (školi, poslodavcu, institucijama).
7. Uključi se u lokalne projekte, volonterske akcije i kulturne događaje.

'Upoznajmo jedni druge'

---

8. Pridruži se aktivnostima koje okupljaju ljude iz različitih zajednica, jer zajednički rad i druženje stvaraju povjerenje i pretvaraju interkulturalizam u svakodnevnu praksu.

Mali svakodnevni gestovi poštovanja i uvažavanja doprinose velikim društvenim promjenama.

PORUKA ZA BUDUĆNOST...

Crna Gora ima potencijal da bude primjer društva u kojem se različitosti ne doživljavaju kao prijetnja, već kao prednost.

Interkulturalna Crna Gora znači:

- Različitosti kao prednost, a ne prijetnja: Kada različitosti doživljavamo kao bogatstvo, društvo postaje kreativnije, stabilnije i pravednije, jer svako može doprinosti bez straha da će biti odbijen zbog identiteta.
- Društvo u kojem se svi osjećaju sigurno i uvaženo: To znači da niko ne strepi zbog svog jezika, imena, vjere ili porijekla i da se svako tretira dostojanstveno u školi, na poslu, u institucijama i u komšiluku.
- Javni prostor otvoren za sve glasove: To podrazumijeva da svi mogu ravnopravno učestvovati u raspravama, kulturi, medijima i lokalnim odlukama, bez isključivanja, omalovažavanja ili govora mržnje.
- Obrazovanje koje uči da je različitost normalna i vrijedna: Škole i univerziteti treba da razvijaju znanje i vještine za život u raznolikom društvu—da mladi uče poštovanje, kritičko razmišljanje i saradnju sa vršnjacima različitih identiteta.

‘Upoznajmo jedni druge’

- Institucije koje štite prava svakog građanina: Institucije moraju dosljedno primjenjivati zakone, reagovati na diskriminaciju i obezbijediti jednake usluge i šanse za sve, jer jednakost mora biti vidljiva u praksi, ne samo u propisima.
- „Zavisi od naših današnjih odluka“: Svaki izbor—kako govorimo, šta dijelimo na internetu, koga uključujemo, da li reagujemo na nepravdu—ili jača povjerenje i zajedništvo, ili ostavlja prostor da predrasude i podjele rastu.

Budućnost u kojoj upoznajemo i poštujemo jedni druge zavisi od naših današnjih odluka.

PREPORUKE

- uvođenje interkulturalnog obrazovanja u škole
- jačanje lokalnih inicijativa
- podrška kulturnim projektima
- odgovorno medijsko izvještavanje

ZAKLJUČUJE SE...

Crna Gora je društvo različitosti koje se ne svode samo na statistiku, već na žive zajednice, jezike, kulture i tradicije koje zajedno grade zajednički prostor. Kroz ovu brošuru prikazali smo da interkulturalizam znači više od “tolerisanja” razlika: on podrazumijeva ravnopravnost, dijalog i stvarnu saradnju među ljudima, uz poštovanje identiteta svakog pojedinca i svake zajednice.

Istraživanje pokazuje da Crna Gora ima potencijal za razvoj interkulturalnog društva. Ipak, određeni izazovi zahtijevaju sistemski pristup. Obrazovanje, mediji i javne politike imaju ključnu ulogu u oblikovanju budućih društvenih odnosa.

Poseban akcenat stavljen je na vezu između interkulturalizma i ljudskih prava jer bez jednakih prava, zabrane diskriminacije i mogućnosti da se identitet slobodno izrazi, nema ni stvarnog povjerenja u društvu. Upoznali smo i osnovni pravni okvir koji štiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kao i uloge institucija, lokalne zajednice i civilnog društva u tome da ta prava budu primijenjena u praksi. Kroz primjere predrasuda i stereotipa, ali i primjere dobre prakse, vidjeli smo da se društvene promjene dešavaju kada se ljudi konkretno sretnu, rade i stvaraju zajedno.

Osvrt koji je važno zadržati jeste da interkulturalizam nije proces koji se „završi“ jednom kampanjom ili jednim projektom. On traži

kontinuitet: obrazovanje koje razvija empatiju i kritičko mišljenje, medije koji odgovorno informišu, institucije koje jednako štite svakog građanina i zajednice koje se međusobno podržavaju. Upravo zato se i ova brošura ne završava kao informacija, već kao poziv na djelovanje: da u svakodnevnim situacijama biramo poštovanje umjesto predrasude, dijalog umjesto distance i saradnju umjesto podjela.

LITERATURA

- Banks, J. (2015). Cultural Diversity and Education
- UNESCO (2013). Intercultural Competences
- Hofstede, G. (2001). Culture’s Consequences
- Hall, E. (1976). Beyond Culture

PRILOG – ANKETNI UPITNIK

Molimo Vas da iskreno odgovorite na sledeća pitanja. Svi odgovori će biti anonimni.

1. Pol:

- Muški
- Ženski
- Drugo

2. Starost:

- <18
- 18–25
- 26–35
- 36–50
- 51+

3. Obrazovanje:

- Osnovno

‘Upoznajmo jedni druge’

- Srednje
- Više/Specijalističko
- Fakultet
- Postdiplomske studije

4. Region:

- Sever
- Jug
- Istok
- Zapad
- Centralni

5. Da li podržavate interkulturalizam?

- Da
- Ne
- Nisam siguran/na

‘Upoznajmo jedni druge’

---

6. Da li imate kontakt sa drugim kulturama?

- Da, često
- Povremeno
- Retko
- Nikada

7. Kakva su vaša iskustva? (Otvoreni odgovor)

---

8. Da li ste doživjeli diskriminaciju?

- Da
- Ne
- Ako da, molimo pojasnite:

---

9. Koji su, po vašem mišljenju, najveći izazovi u interkulturalizmu? (Otvoreni odgovor)

-

'Upoznajmo jedni druge'

---

10. Da li obrazovanje utiče na toleranciju?

- Da
  - Ne
  - Delimično
  - Molimo pojasnite:
-

